

АРХЕОЛОГІЧНІ РОЗВІДКИ У ВЕРХІВ'ЯХ РІК СТАВЧАНКИ ТА ЩИРЦЯ У 2008 РОКУ

У 2008 р. продовжувались розвідкові роботи по виявленню археологічних пам'яток у верхній течії Дністра [Гавінський, 2006; 2008]. Обстежувались басейни рік Ставчанки та Щирця. В геоморфологічному відношенні окреслена територія належить до Подільської височини, а за адміністративним поділом входить до Пустомитівського району Львівської області.

Ставчани XI (рис. 1, 2). Пам'ятка знаходиться в південній частині села, в ур. За Бедрилою, неподалік р. Ставчанки; займає південні схили пологого пагорба. З поверхні орних приватних ділянок площею 100×50 м зібрано фрагменти кераміки та вироби із кременю.

Виявлена кераміка поділяється на групи ліпної та кружальної і належить до різних хронологічних періодів.

Перша група ліпної кераміки має товщину стінок 0,7 см, із домішкою в керамічному тісті шматків каменю, який виступає назовні. Поверхня шорстка, коричневого кольору. Знахідки характерні для *межановіцької культури* доби ранньої бронзи.

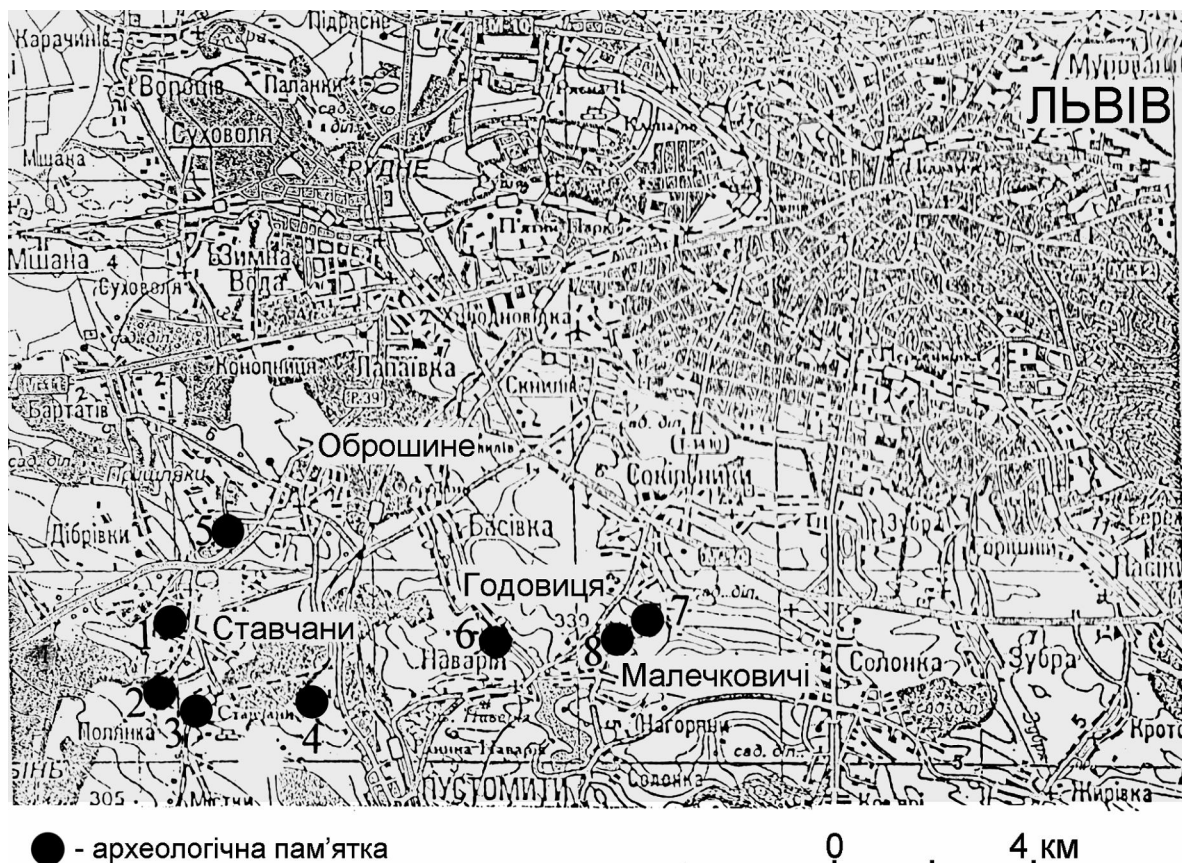

Рис. 1. Місцезнаходження пам'яток. 1 – Ставчани II; 2 – Ставчани IX; 3 – Ставчани XII; 4 – Ставчани XIII; 5 – Оброшино III; 6 – Годовиця I; 7 – Малечковичі I; 8 – Малечковичі II

Fig. 1. Location of the monuments. 1 – Stavchany II; 2 – Stavchany IX; 3 – Stavchany XII; 4 – Stavchany XIII; 5 – Obroshyno III; 6 – Godovytsia I; 7 – Malechkovychi I; 8 – Malechkovychi II

Інша група кераміки теж ліпна, з товщиною стінок 0,8–1,2 см, із домішкою у тісті значної кількості грубих шматків шамоту. Поверхня нерівна та лискована, чорного, сірого та коричневого кольору. У колекції знахідок виділено фрагменти верхніх частин горщиків, мисок та донець. Горщики одно типові, з округлими ледь розхиленими назовні вінцями діаметрами 10–22 см та високою увігнутою шийкою (рис. 2, 2, 5).

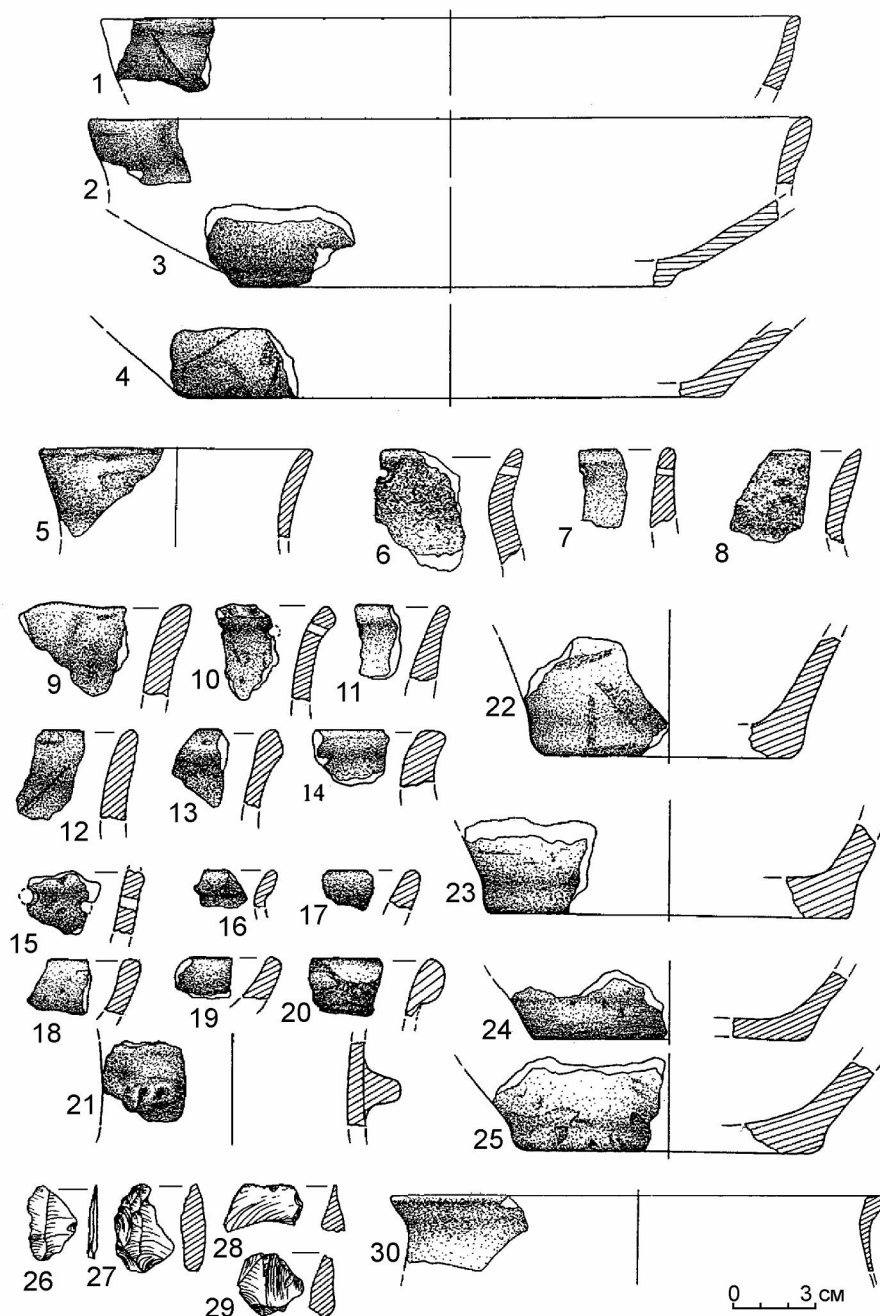

Рис. 2. Ставчани XI, 2008, урочище За Бедрилою. 1–25, 30 – кераміка; 26–29 – кремій
Fig. 2. Stavchany XI, 2008, Za Bedryloju Place. 1–25, 30 – ceramics; 26–29 – flint

Окремі вінця мають потовщений (рис. 2, 13), хвиляподібний край (рис. 2, 9), а у деяких верх орнаментований у вигляді пальцевих вдавлень (рис. 2, 10), в інших – під вінцями присутні наскрізні проколи (рис. 2, 10, 15). Миски півокруглої форми, мають заокруглені краї вінця діаметрами 21 см (рис. 2, 1, 17–19). Нижні частини посудин мають рівне або увігнуте дно

діаметром 10–16 см, краї якого округлі, а перехід до розхилених стінок увігнутий (рис. 2, 3–4, 23–25). На одному з фрагментів стінки посудини сформований конічної форми гудз, завершення якого орнаментоване відбитками округлого штампа (рис. 2, 21). Описані знахідки характерні для *ранньозалізного часу*.

Кружальна кераміка виготовлена з відмученої глини, яка містить незначну домішку дрібнозернистого піску. Поверхня загладжена, коричневого кольору, товщина стінок 0,7 см. Знайдено фрагмент вінець діаметром 18 см, край якого потовщений і розхилений назовні (рис. 2, 30). Знахідку можна віднести до *черняхівської культури*. Ще група кружальної кераміки має товщину стінок 0,9–1,2 см із домішкою у тісті значної кількості дрібнозернистого піску. Колір коричневих відтінків. Знайдено фрагмент вінця з округлим потовщеним краєм (рис. 2, 20) та частину денця посудини, яке має округлий край та помірно розхилені стінки (рис. 2, 22). Знахідки характерні для *княжого періоду XII–XIII ст.*

До виробів із кременю належать два ретушери (рис. 2, 27) та три відщепи (рис. 2, 26, 28, 29), які хронологічно вкладаються в період доби неоліту-раннього заліза.

Ставчани XII (рис. 1, 3). Пам'ятка розташована в південно-східній околиці села в межах урочищ Черпіль та Біля Бедрила, які розділені насипом залізничної колії, за 200 м на південь від залізничної станції. Знаходиться на лівому березі р. Ставчанки, який здіймається над її рівнем на висоту 2–3 м. З кротовин задернованого поля площею 200×40 м зібрано фрагменти ліпної, кружальної кераміки та крем'яний відщеп. Ліпна кераміка має товщину стінок 0,7–1,2 см, із значною домішкою у тісті мікрочасток шамоту, поверхня загладжена, коричневого та сірого кольору. Знахідки можна віднести до *маліцької культури* доби енеоліту. Кружальна кераміка тонкостінна (0,7 см) із домішкою у тісті значної кількості дрібнозернистого піску, поверхня загладжена, світло-коричневого кольору. Знахідка відноситься до *княжого періоду*.

До крем'яних артефактів належить скол від знаряддя, одна із сторін якого заполірована (рис. 5, 8). Хронологічно знахідка може відноситись до періоду неоліту-раннього заліза.

Ставчани XIII (рис. 1, 4). Пам'ятка розташована в східній околиці села, в ур. Біля Маланкової Хати (частина ур. Черпіль), за 300 м на північний схід від залізничної станції. Займає пагорб розмірами 200×100 м, який з північної сторони обмежений лісом та струмком, а зі сходу і півдня простягається широка болотиста заплава р. Ставчанки. З поверхні задернованого поля зібрано фрагменти ліпної та кружальної кераміки. Ліпна кераміка має товщину стінок 0,6–0,7 см із значною домішкою у тісті мікрочасток шамоту, поверхня загладжена, сірого та коричневого кольору. Знахідки можна віднести до *маліцької культури* доби енеоліту. Кружальна кераміка тонкостінна (0,6–0,7 см), коричневого кольору, із домішкою у тісті великої кількості дрібнозернистого піску. Знахідки належать до *княжого часу*.

Повторно обстежена багатошарова пам'ятка **Ставчани II** (рис. 1, 1), яка знаходиться в центральній частині села, в ур. Двориска (менш поширена назва “Бузькова Гора”), за 200 м на південь від церкви. Займає підковоподібний лівий берег р. Ставчанки, який здіймається над її заплавою на висоту 15 м. З поверхні орного поля, що належить до приватних ділянок, площею 200×100 м зібрано фрагменти кераміки та вироби із кременю. Виявлена кераміка ліпна, технологічно вирізняється між собою і належать до різних хронологічних періодів.

Перша група знахідок кераміки має товщину стінок 0,9–1,2 см, із незначною домішкою у тісті дрібнозернистого піску та шамоту, поверхня загладжена, коричневого та сірого кольору. Знайдено один фрагмент вінця посудини діаметром 24 см, який заокруглений та розхилений назовні, нижче нього сформований наліпний пружок, стінки розхилені. Край вінець та пружок орнаментовані округлими відбитками штампу (рис. 3, 1). Знахідки типові для *культури лійчастого посуду* доби енеоліту. Наступна група кераміки теж є ліпною, має товщину стінок 0,8–1,2 см, із значною домішкою у тісті грубих шматків шамоту, дещо менше піску. Поверхня шорстка та загладжена, а в окремих фрагментах лискована. Серед знахідок виділено верхні частини горщиків, мисок, одного кухля та денець від посудин.

Виділяються дві групи горщиків. До першої належать посудини банкоподібної форми діаметром вінець 15–25 см. Вінець потовщені, розхилені назовні, з округлим або рівним краєм. Низенька шийка плавно переходить в помірно опуклі стінки тулуба, який в діаметрі більший за вінець (рис. 3, 3, 4, 6; 3, 8).

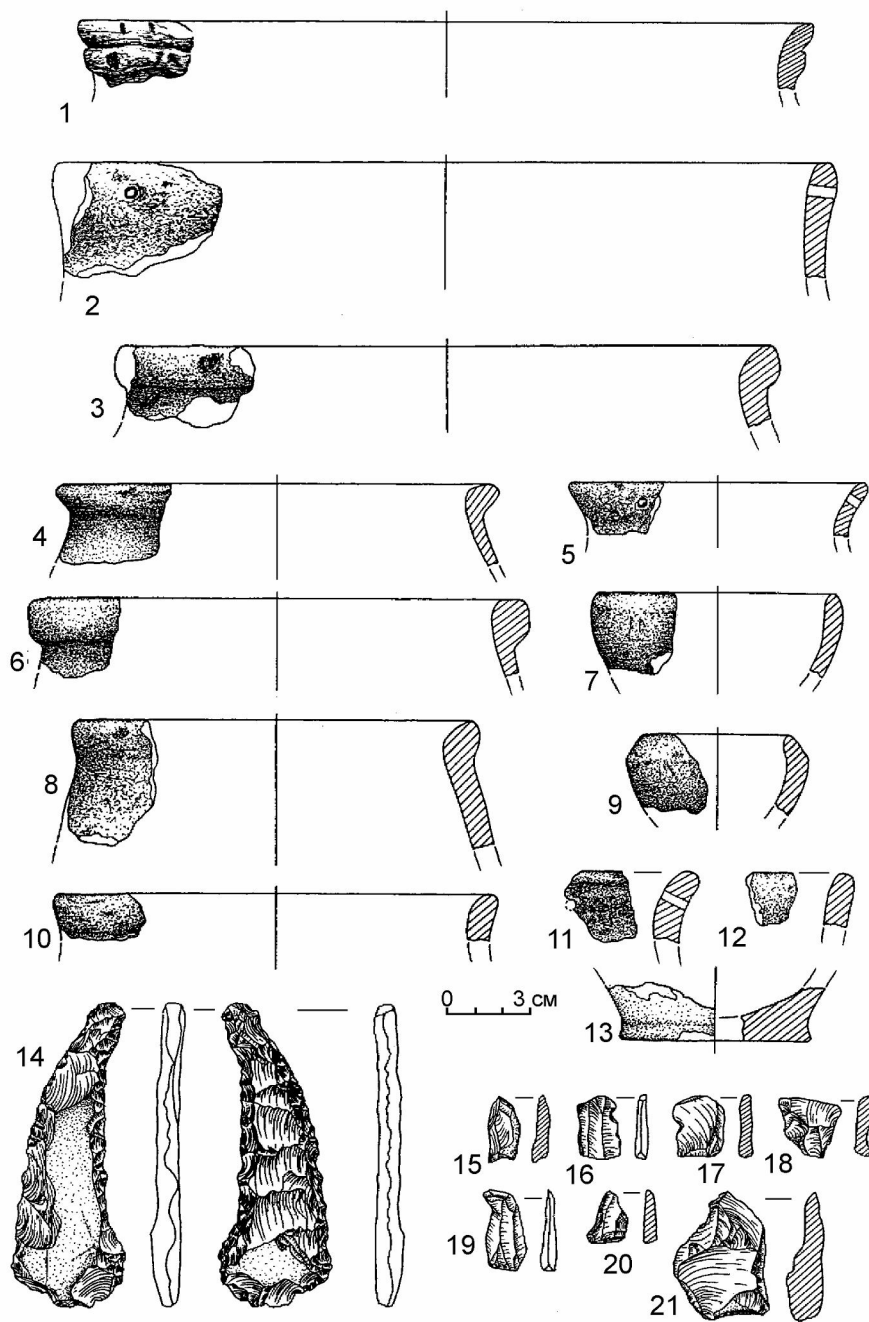

Рис. 3. Ставчани II, 2008, урочище Двориска. 1–13 – кераміка; 14–21 – кремій
Fig. 3. Stavchany II, 2008, Dvoryska Place. 1–13 – ceramics; 14–21 – flint

Інша група горщиків представлена посудом з діаметром вінець 11–24 см, які сильно розхилені назовні і мають округлий край; шийка висока, увігнута. В окремих екземплярах під віnciaми є наскрізні проколи (рис. 3, 2; 5, 11). Миска півкруглої форми має нахилені до середини віncia діаметром 8,5 см (рис. 3, 7). Кухлик має гострі, сильно нахилені до середини віncia діаметром 5 см і ребристий перелом стінок тулуба (рис. 3, 9). Денця діаметром 7–20 см

мають рівне дно з округлими, інколи відтягнутими краями і сильно розхилени стінки. Перехід від дна до стінок є прямим та увігнутим (рис. 2, 3, 4; 3, 13). Описаний матеріал характерний для ранньозалізного часу.

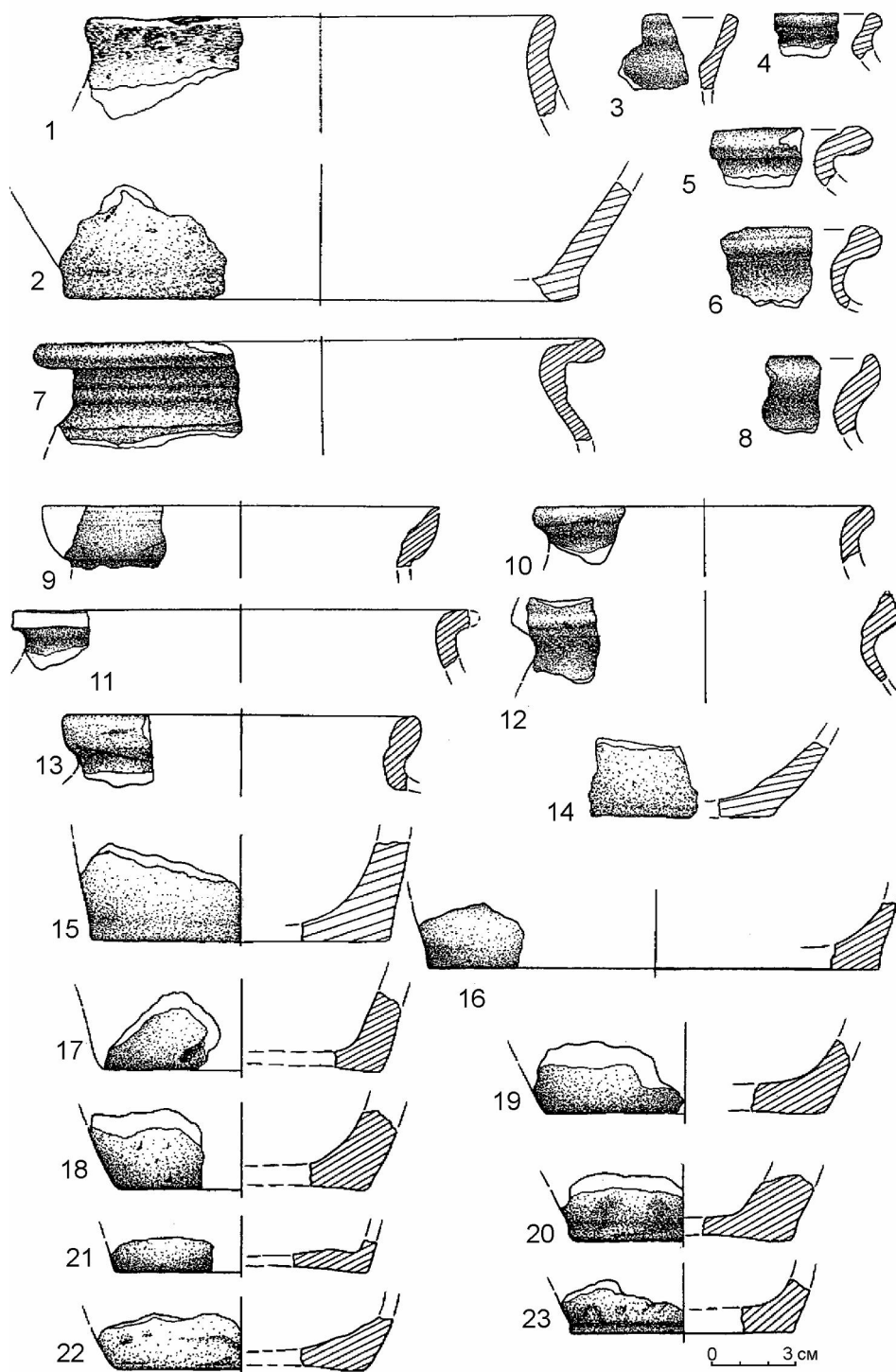

Рис. 4. Малечковичі I, 2008. Кераміка
Fig. 4. Malechkovich I, 2008. Ceramics

До крем'яних знахідок належать уламки, відщепи, невизначені сколи, пластини (рис. 3, 15–21), які хронологічно вкладаються в період доби неоліту-раннього заліза. До знарядь

належить серп розмірами 10,4×3,9 см і товщиною 1 см (рис. 3, 14), виготовлений із конкреції крем'яної плити. Подібні серпи типові для *межановіцької культури* доби ранньої бронзи.

Оброшино III (рис. 1, 5). Пам'ятка розташована в західній околиці села, в ур. На Гусятнику, що знаходиться біля водосховища с. Ставчани. Займає південну частину пагорба, що здіймається над заплавою р. Ставчанки на висоту 5 м, яка перетворена на водосховище.

З кротовин задернованого поля площею 150×50 м зібрано уламки ліпної і кружальної кераміки та вироби із кременю. Ліпна кераміка тонкостінна (0,6–0,7 см) із домішкою у тісті мікрочасток шамоту. Поверхня заглажена, коричневого кольору. Знахідки відносяться до *маліцької культури* доби енеоліту.

Кружальна кераміка має товщину стінок 0,6 см. У керамічному тісті помітна значна домішка дрібнозернистого піску. Колір коричневий та сірий. В одному екземплярі представлена частина миски округлої форми з прямими, заокругленими вінцями діаметром 12 см (рис. 5, 17). Знахідки належать до *княжого періоду*.

Крем'яні знахідки представлені невизначеним сколом, відщепом (рис. 5, 16), уламком плитівки (рис. 5, 15) та кінцевим скребком (рис. 5, 14), які хронологічно вкладаються в період доби неоліту-раннього заліза.

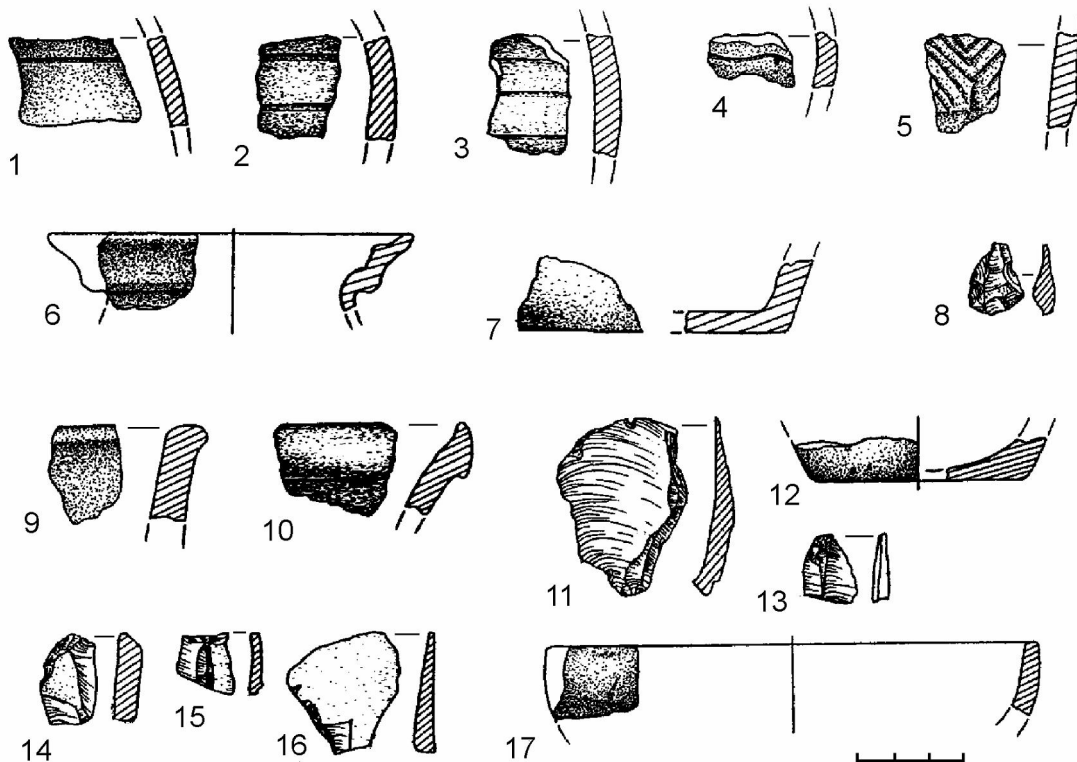

Рис. 5. Крем'яні та керамічні вироби. 1–6 – Малечковичі I; 7 – Малечковичі II; 8 – Ставчани XII; 9–13 – Годовиця I; 14–17 – Оброшино III

Fig. 5. Flint artifacts and ceramic ware. 1–6 – Malechkovychi I; 7 – Malechkovychi II; 8 – Stavchany XII; 9–13 – Godovytsia I; 14–17 – Obroshyno III

Годовиця I (рис. 1, 6). Пам'ятка розташована у південній околиці села, за 200 м на північ від цвинтаря, ліворуч від шосе. Знаходиться на пагорбі, який здіймається над заплавою р. Щирець на висоту до 15 м. З поверхні приватних орних ділянок площею 0,5 га зібрано уламки ліпної і кружальної кераміки та вироби із кременю. В одному екземплярі представлений перепалений крем'яний вкладень серпа, що виготовлений на пластині розмірами 1,5×1,9 см, товщиною 0,4 см, робочий край якої ретушований та відполірований (рис. 5, 13). Такі знахідки характерні для культури лінійно-стрічкової кераміки доби неоліту. Ліпна кераміка грубостінна

(0,9 см), із домішкою у тісті піску⁴ поверхня лискована, темно-коричневого кольору. Знайдено фрагмент вінець посудини, край якого горизонтально сформований і відтягнутий назовні; стінки прямі, ледь нахилені до середини (рис. 5, 9). Знахідки характерні для *тицінецько-комарівської культури* доби бронзи. Кружальна кераміка має товщину стінок 0,7–1 см. У домішці міститься велика кількість дрібнозернистого піску. Колір коричневий та сірий. Знайдено фрагмент вінець посудини, який має гострий край і сформований у вигляді карнизу (рис. 5, 10). В одному екземплярі виявлено фрагмент денця посудини діаметром 6 см. Воно має рівне дно, округлі краї і помірно розхилені стінки (рис. 5, 12). Знахідки можна віднести до *княжого часу XII–XIII ст.*

До крем'яних знахідок належить відщеп темно-сірого кольору (рис. 5, 11).

Малечковичі I (рис. 1, 7). Пам'ятка знаходиться у східній околиці села і займає південні схили пологого пагорба, який зі східної сторони обмежений струмком, а з південної сторони – річкою Малечковицею. З поверхні орних ділянок площею 0,5 га піднято фрагменти ліпної та кружальної кераміки. Ліпна кераміка містить значну домішку шамоту, поверхня заглажена, коричневого кольору, товщина стінок – 0,8–1,1 см. Виявлено один фрагмент вінець та денця посудини. Вінець діаметром 16 см має округлий та розхилений назовні край (рис. 4, 1). Денце діаметром 18 см має округлі краї дна та сильно розхилені стінки (рис. 4, 2). Знахідки можна відносити до *пшеворської культури* римського часу. Кружальна кераміка товщиною стінок 0,5–0,8 см містить у тісті домішку дрібнозернистого та грубого піску; колір поверхні сірий та охристий. Колекція знахідок представлена вінцями та денцями. Вінця діаметрами 12–20 см належали опуклободим посудинам. За формою вони поділяються на вінця з гострим краєм, який нахилений до середини (рис. 4, 4, 8–10, 12), та з округлим, що сильно розхилений назовні (рис. 4, 7, 11). Денця мають ледь увігнуте дно діаметрами 8–16 см, округлі, гострі або дещо відтягнуті краї та помірно розхилені стінки (рис. 4, 16–23). Окремі стінки посудин орнаментовані горизонтальними (рис. 5, 1–3) або хвилястими лініями (рис. 5, 4). Знахідки можна віднести до *княжого періоду XII–XIII ст.* Виділяється фрагмент сильно розхиленого назовні карнизоподібного вінця діаметром 10 см, із внутрішньої сторони якого є виступ для накривки (рис. 5, 6), та орнаментований уламок посудини (рис. 5, 5). Знахідку можна віднести до *XVI ст.*

Малечковичі II (рис. 1, 8). Пам'ятка розташована за 200 м на захід від пункту Малечковичі I. Знаходиться на правому березі р. Малечковиці і займає її першу надзаплавну терасу, вздовж якої прокладена лінія електропередач (рис. 1, 11; 6, 2). З поверхні орних ділянок розмірами 200×40 м зібрано уламки кружальної кераміки. Кераміка товщиною стінок 0,7–1 см виготовлена з глини, яка містить домішку дрібного та грубого піску; колір поверхні коричневий та охристий. Знайдено фрагмент денця, яке має округлі краї та ледь розхилені стінки (рис. 5, 7). Знахідки можна віднести до *княжого періоду XII–XIII ст.*

Отже, у результаті археологічних розвідок у басейнах рік Ставчанки та Щирця у 2008 р. виявлено сім раніше невідомих різночасових пам'яток, більшість з яких належать до періоду енеоліту (IV–III тис. до н. е.).

ЛІТЕРАТУРА

Гавінський А.

- 2006 Археологічні розвідки у верхів'ях рік Ставчанки, Старої та Щирця // МДАПВ. – Вип. 10. – С. 259–266.
- 2007 Пошуки пам'яток ранньоземлеробських племен // Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України в 2008 році. Інформаційний бюлетень. – Львів. – С. 63–65.

ARCHAEOLOGICAL SURVEYS IN UPPER PART OF STAVCHANKA AND SCHYRETS'
RIVERS' BASSINS IN 2008

During 2008 year field season searching for archaeological monuments on the area between basins of Schyrets' and Stavchanka rivers – left influxes of Dnister – was continued. Eleven settlements from different chronological periods were discovered, seven of them are belonged to Eneolithic.